

Ivan Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica* – diskurzivna analiza

Teorija literarnega diskurza

Matevž Treven

Mentorica izr. prof. dr. Urška Perenič

Predstavitev, 20. 4. 2023

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

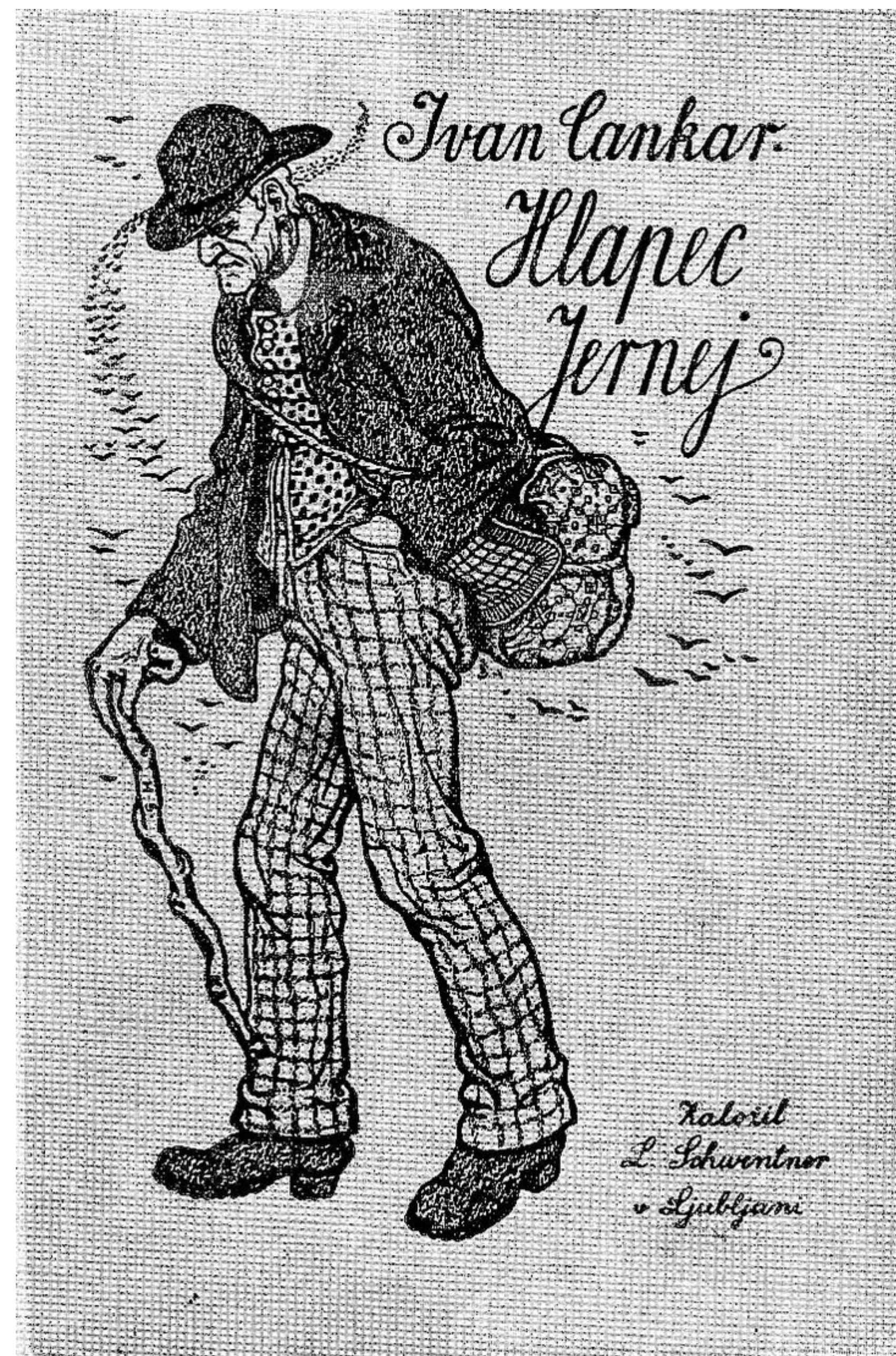
Vsebina predstavitve

- Na kratko o nastanku literarnega dela, okoliščinah
- Zgodbeni oris
- Osnovne poteze oblikovanosti pripovedi
- Glavni diskurzi
- Analiza izbranega diskurza

Nastanek, okoliščine

Cankar, *Hlapec Jernej* in njegova pravica

- Izid 1907 v zbirki Monumenta litterarum Slovenicarum, založnik L. Schwentner
- Cankar kot kandidat socialnodemokratske stranke kandidira za poslanca na Dunaju – povest je napisal sredi volilne agitacije 1907
- Idejno opozarja na socialna nasprotja kapitalistične družbe
- Različne interpretacije v literarni zgodovini: marksistične/krščanskosocialne

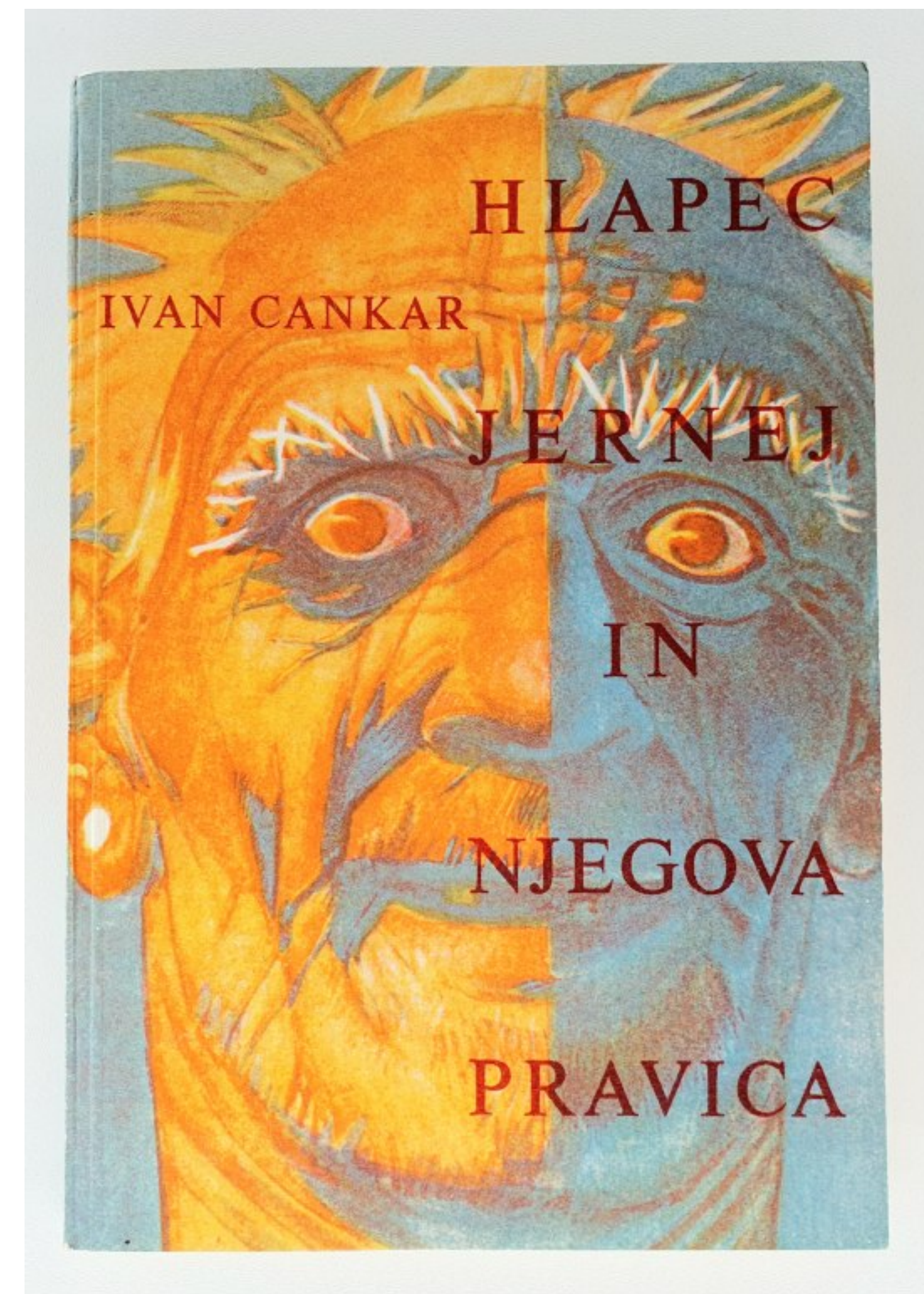

izdaja 1907, L. Schwentner

Zgodba

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

- Smrt starega Sitarja, mladi Sitar prevzame posestvo in nažene Jerneja
- Jerneju se po 40 letih dela pri hiši zdi izid krivičen
- Odpravi se na pot iskanja pravice — od župana na Betajnovi do cesarja na Dunaju in duhovnika na Betajnovi
- Na koncu Jernej zaneti požar na Sitarjevi domačiji, vaščani ga pobijejo in vržejo v zublje

izdaja 1959, Prešernova družba

Kako je oblikovana pripoved — poglavja

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

- **I—IX:** na Betajnovi; spor s Sitarjem, dialogi s študentom nevernikom na ulici, županom in s kmeti v krčmi, z otroki na ulici, s sodniki
- **X—XIV:** pot v Ljubljano in Ljubljana; kmet na vozu, sodniki in odvetniki, potepuh v ječi
- **XV—XVI:** pot na Dunaj in Dunaj; popotniki, krčmar, odvetnik
- **XVII:** pot z Dunaja v Resje in nazaj na Betajnovo; župnik
- **XVIII:** na Betajnovi; požig Sitarjeve domačije

Kako je oblikovana pripoved — prvine

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

- Pripovedovalec = tretjeosebni avktorialni
vendar
- Prevladuje **posredovanje govora**: dialogi in monologi
 - Diskurzi se oblikujejo zlasti v posredovanem govoru: govorijo literarne osebe; pripovedovalec ima vlogo poročanja, opisovanja okoliščin
 - Osrednja literarna oseba je Jernej
- Po poglavjih se **vzorec** ponavlja:
Jernej hodi in srečuje različne ljudi, ki jim razlaga svojo zgodbo in jih prosi za razsodbo

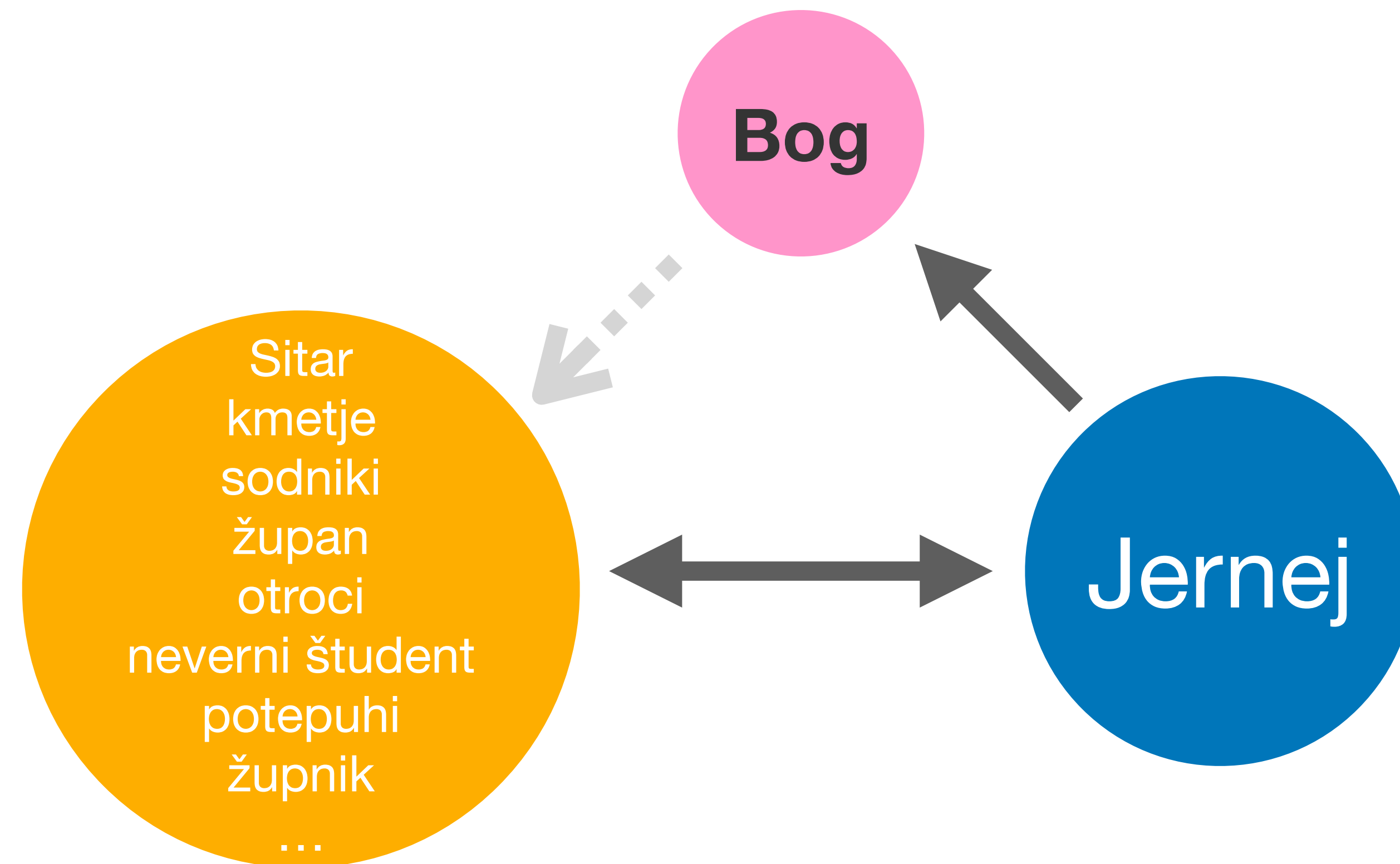
Osrednji diskurzi

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

- Idejno-tematsko-motivno v ospredju:
 - vprašanje **pravice in krivice**
 - vprašanje **pravne/posvetne ureditve** (neskladne s pravico)
 - vprašanje **vere**
 - izrazito nasprotje **ideološko** : **realno**
 - protipol se konstituira v dialogih **Jernej** : **ostali**

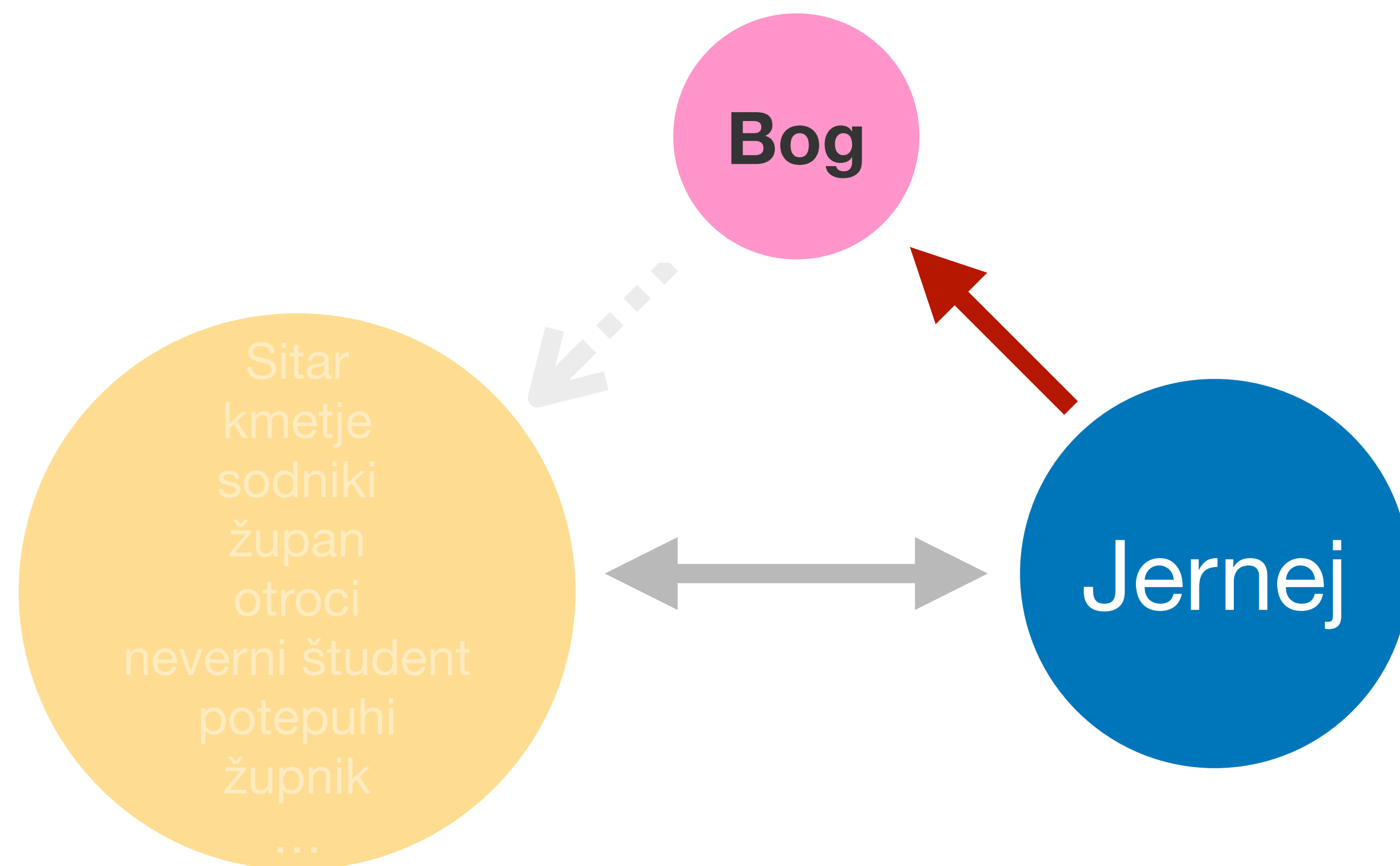
Osrednji diskurzi, shema

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

Izbrani diskurz

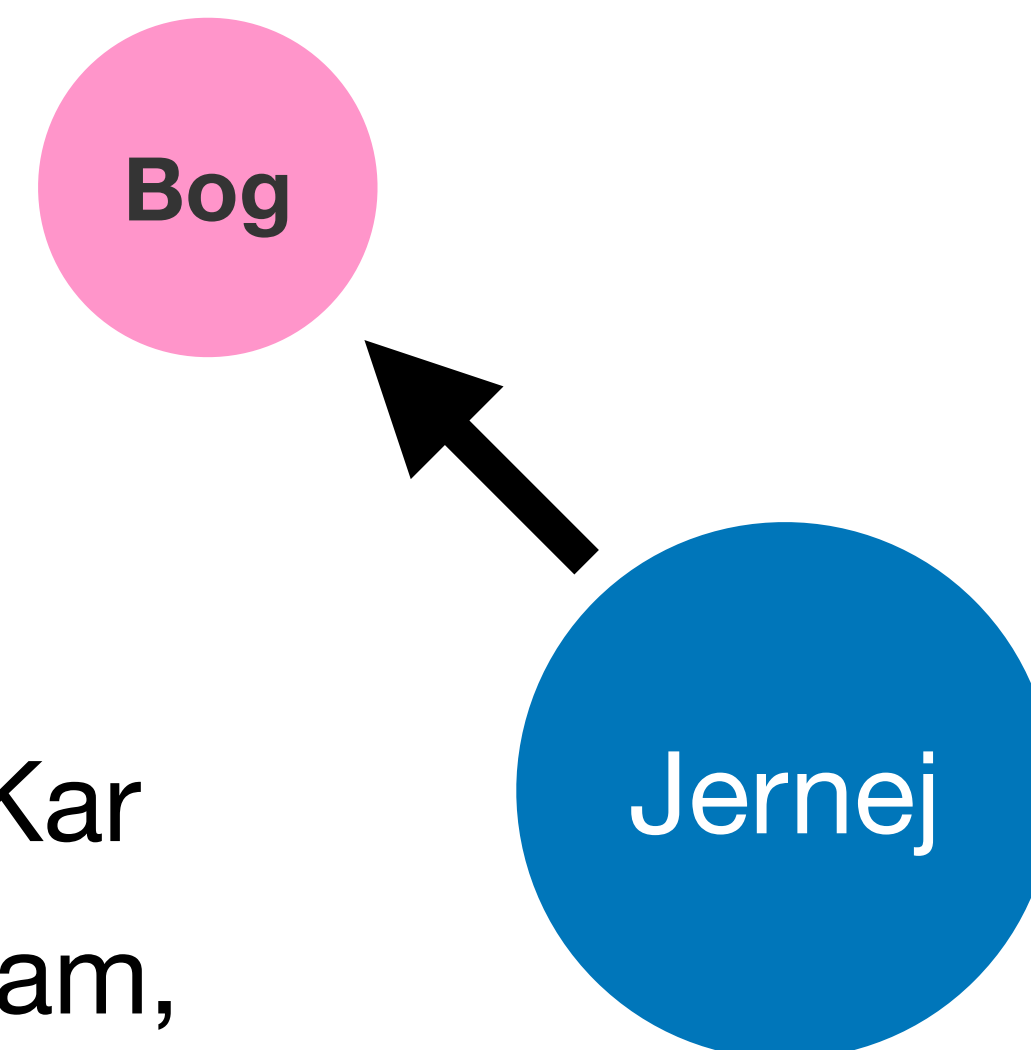
Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

Izbrani diskurz

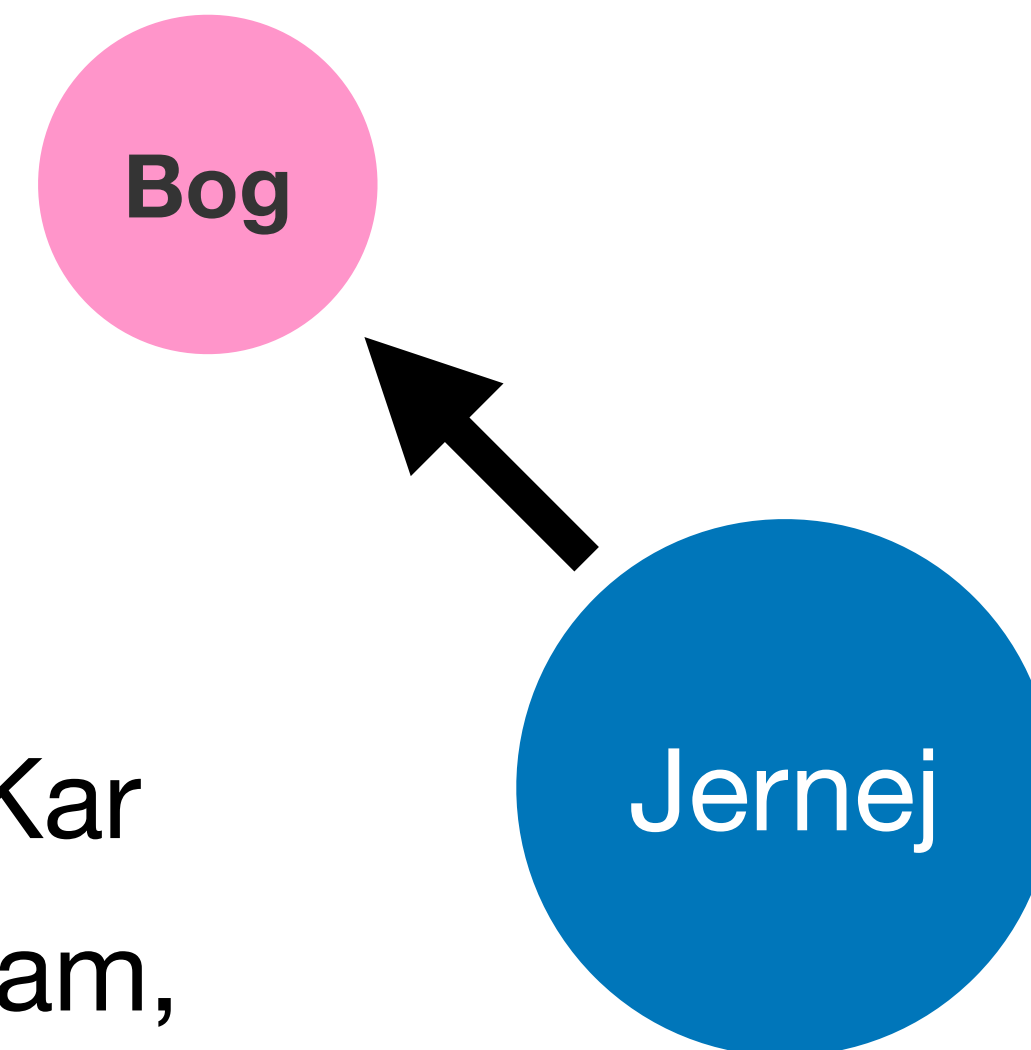
Molitev, prvi primer

Očenaš, kateri si v nebesih ... tvoje pravice iščem, ki si jo poslal na svet! Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam, v tvoje pismo zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih ... neskončno si usmiljen, daj beraču vbogajme; neskončno si pravičen, daj delavcu plačilo! Oblagodari hlapca, ki je pravice lačen in žejen, nasiti ga in napoji! Samo ukaži, pa bo živa tvoja beseda in bo napolnila vsa srca, da bodo spoznala pravico! ... Očenaš, kateri si v nebesih ... ne izkušaj jih predolgo, dotakni se s prstom njih oči, da bodo čudežno izpregledale; in tudi svojega hlapca ne izkušaj predolgo, ker je že star in nadložen; in potolaži ga, ker je potr in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih ... (35)

Izbrani diskurz

Citatna medbesedilnost

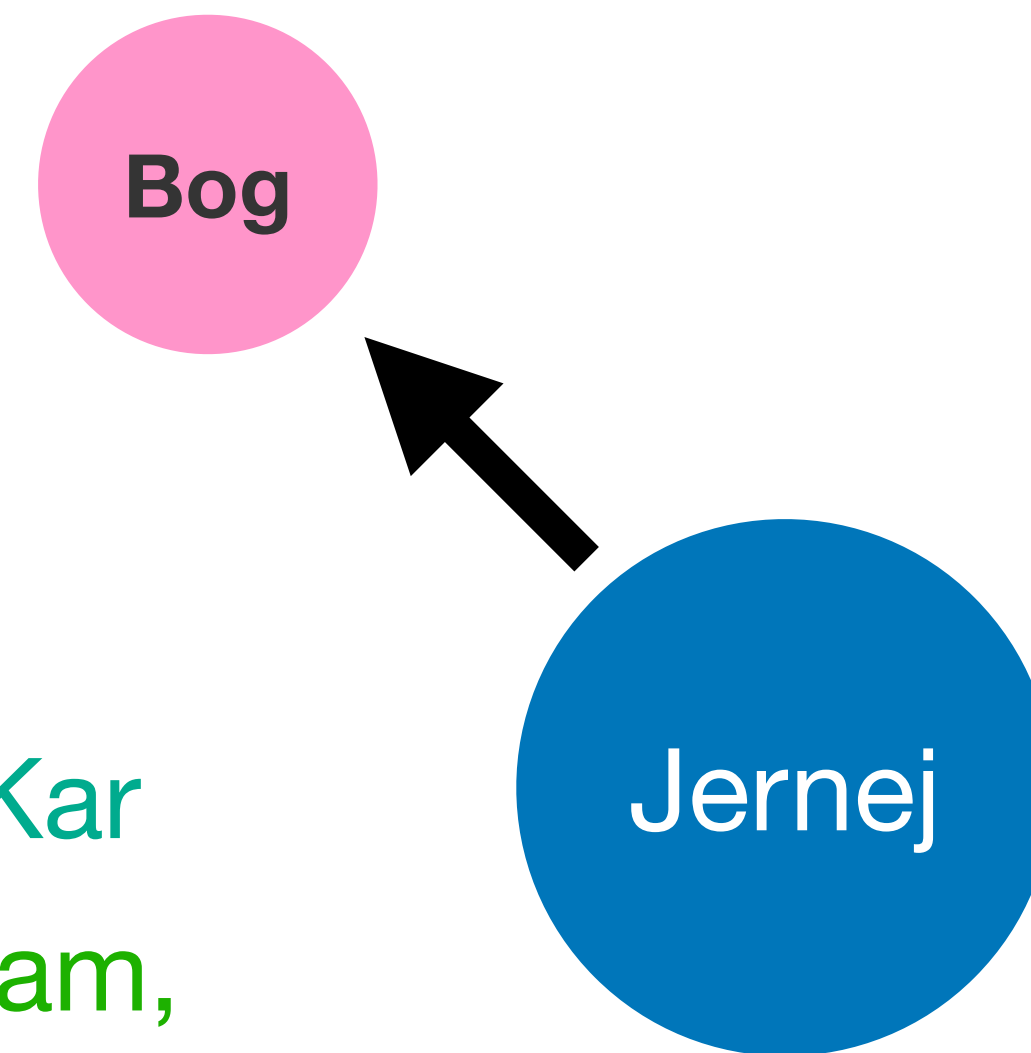

Očenaš, kateri si v nebesih ... tvoje pravice iščem, ki si jo poslal na svet! Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam, v tvoje pismo zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih ... neskončno si usmiljen, daj beraču vbogajme; neskončno si pravičen, daj delavcu plačilo! Oblagodari hlapca, ki je pravice lačen in žejen, nasiti ga in napoji! Samo ukaži, pa bo živa tvoja beseda in bo napolnila vsa srca, da bodo spoznala pravico! ... Očenaš, kateri si v nebesih ... ne izkušaj jih predolgo, dotakni se s prstom njih oči, da bodo čudežno izpregledale; in tudi svojega hlapca ne izkušaj predolgo, ker je že star in nadložen; in potolaži ga, ker je potr in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih ... (35)

Izbrani diskurz

Ponavljanje, paralelizem členov

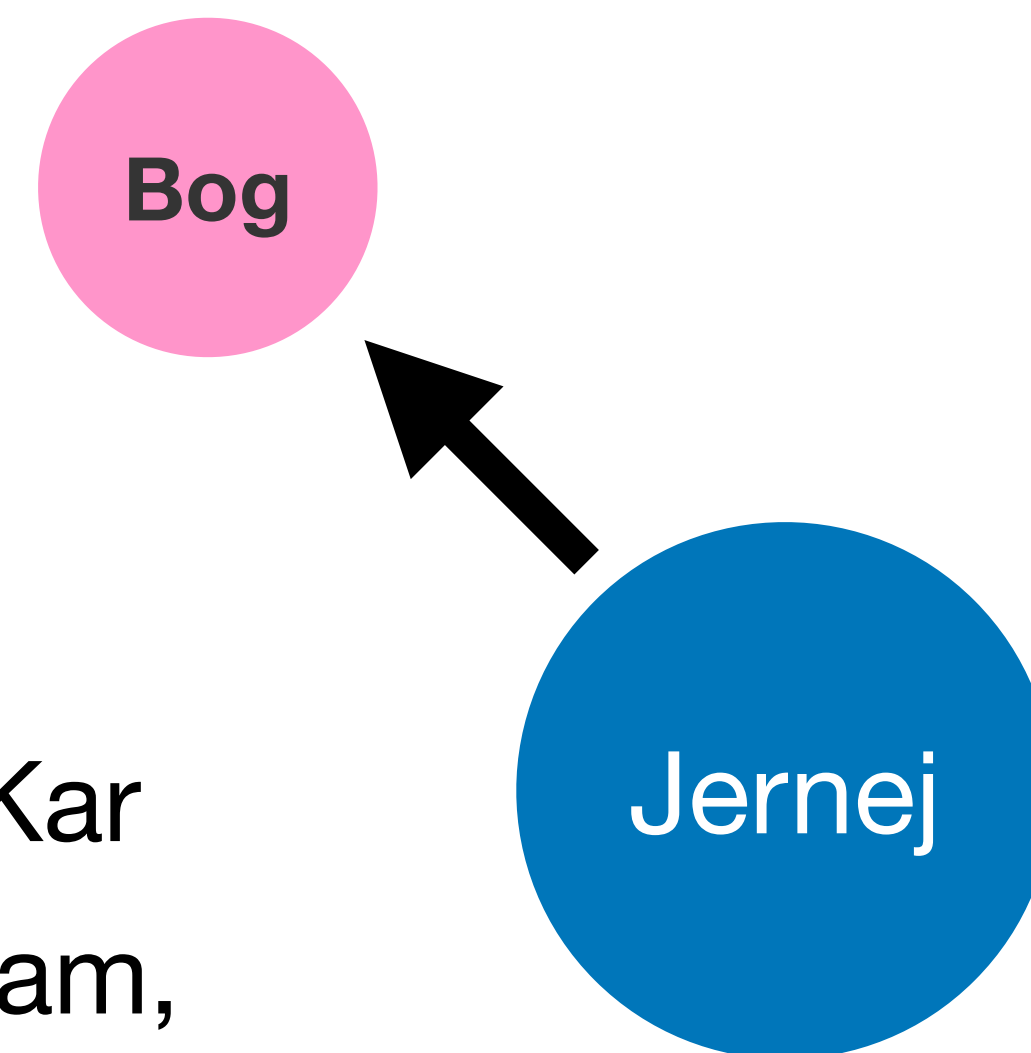
Očenaš, kateri si v nebesih ... tvoje pravice iščem, ki si jo poslal na svet! **Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam**, v tvoje pismo zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih ... **neskončno si usmiljen, daj beraču vbogajme; neskončno si pravičen, daj delavcu plačilo!** Oblagodari hlapca, ki je pravice lačen in žejen, nasiti ga in napoji! Samo ukaži, pa bo živa tvoja beseda in bo napolnila vsa srca, da bodo spoznala pravico! ... Očenaš, kateri si v nebesih ... ne izkušaj jih predolgo, dotakni se s prstom njih oči, da bodo čudežno izpregledale; in tudi svojega hlapca ne izkušaj predolgo, ker je že star in nadložen; in potolaži ga, ker je potr in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih ... (35)

Izbrani diskurz

Velelni naklon

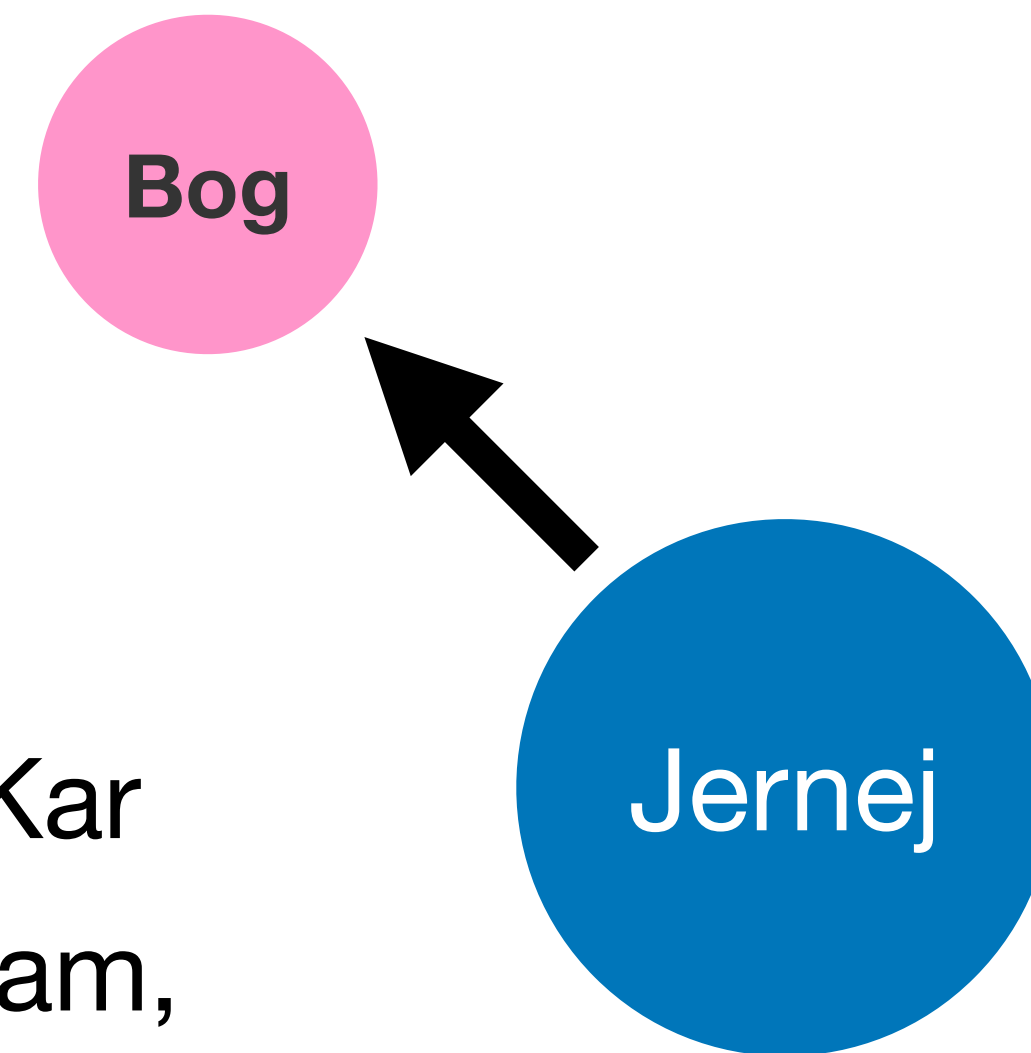
Očenaš, kateri si v nebesih ... tvoje pravice iščem, ki si jo poslal na svet! Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam, v tvoje pismo zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih ... neskončno si usmiljen, **daj** beraču vbogajme; neskončno si pravičen, **daj** delavcu plačilo! **Oblagodari** hlapca, ki je pravice lačen in žejen, **nasiti** ga in **napoji**! Samo **ukaži**, pa bo živa tvoja beseda in bo napolnila vsa srca, da bodo spoznala pravico! ... Očenaš, kateri si v nebesih ... **ne izkušaj** jih predolgo, **dotakni se** s prstom njih oči, da bodo čudežno izpregledale; in tudi svojega hlapca **ne izkušaj** predolgo, ker je že star in nadložen; in **potolaži** ga, ker je potrta in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih ... (35)

Izbrani diskurz

Besedje, fraze

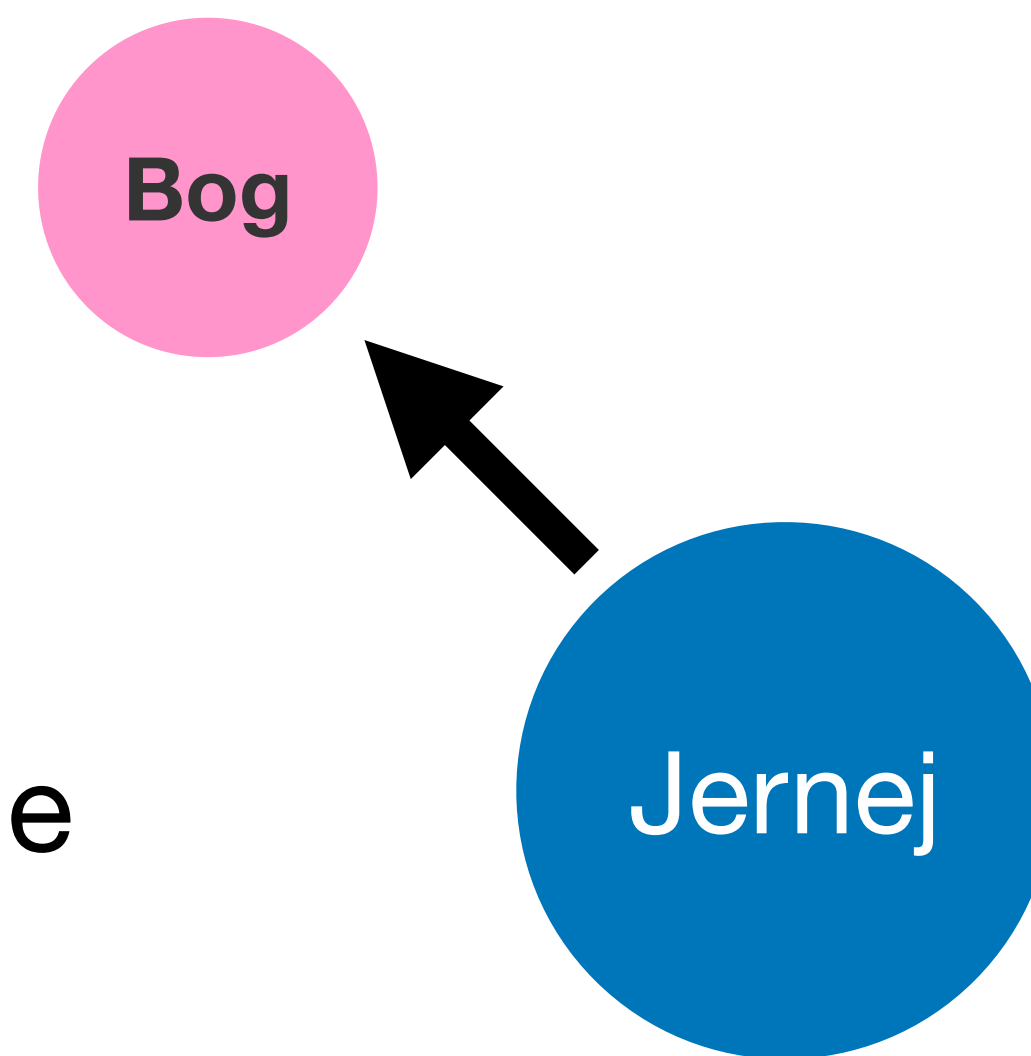
Očenaš, kateri si v nebesih ... tvoje **pravice** iščem, ki si jo poslal na svet! Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam, v **tvoje pismo** zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih ... **neskončno si usmiljen**, daj beraču **vbogajme**; **neskončno si pravičen**, daj delavcu plačilo! **Oblagodari** hlapca, ki je pravice lačen in žejen, **nasiti ga in napoji**! Samo ukaži, pa bo živa **tvoja beseda** in bo napolnila vsa srca, da bodo **spoznala** pravico! ... Očenaš, kateri si v nebesih ... **ne izkušaj** jih predolgo, **dotakni se s prstom njih oči**, da bodo **čudežno izpregledale**; in tudi svojega hlapca ne izkušaj predolgo, ker je že star in nadložen; in **potolaži ga**, ker je potrta in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih ... (35)

Izbrani diskurz

Molitev, drugi primer

Kar si rekel, to zdaj izpolni! Pravico si dal ljudem, pa so jo skrili; ni je pri biričih, ne pri sodnikih, ne pri cesarju; biriči so me pehali med hudodelce, sodniki so me zasmehovali, za cesarja so me ogoljufali! Pri tebi je pravica, ti si jo poslal, ti potrdil, ti skrbi zanjo, da se izpolni tvoja zapoved! K tebi samemu se zatekam, jaz, hlapec Jernej, sam na svetu, ob belem dnevu okraden, pravice oropan! Tvoja postava je v mojem srcu in tvoja obljuba, tvojo besedo sem slišal — daj, da ne mine moje zaupanje! Zdaj iztegni svojo roko, vsegamogočni Bog, pravični sodnik! ⁽⁹¹⁾

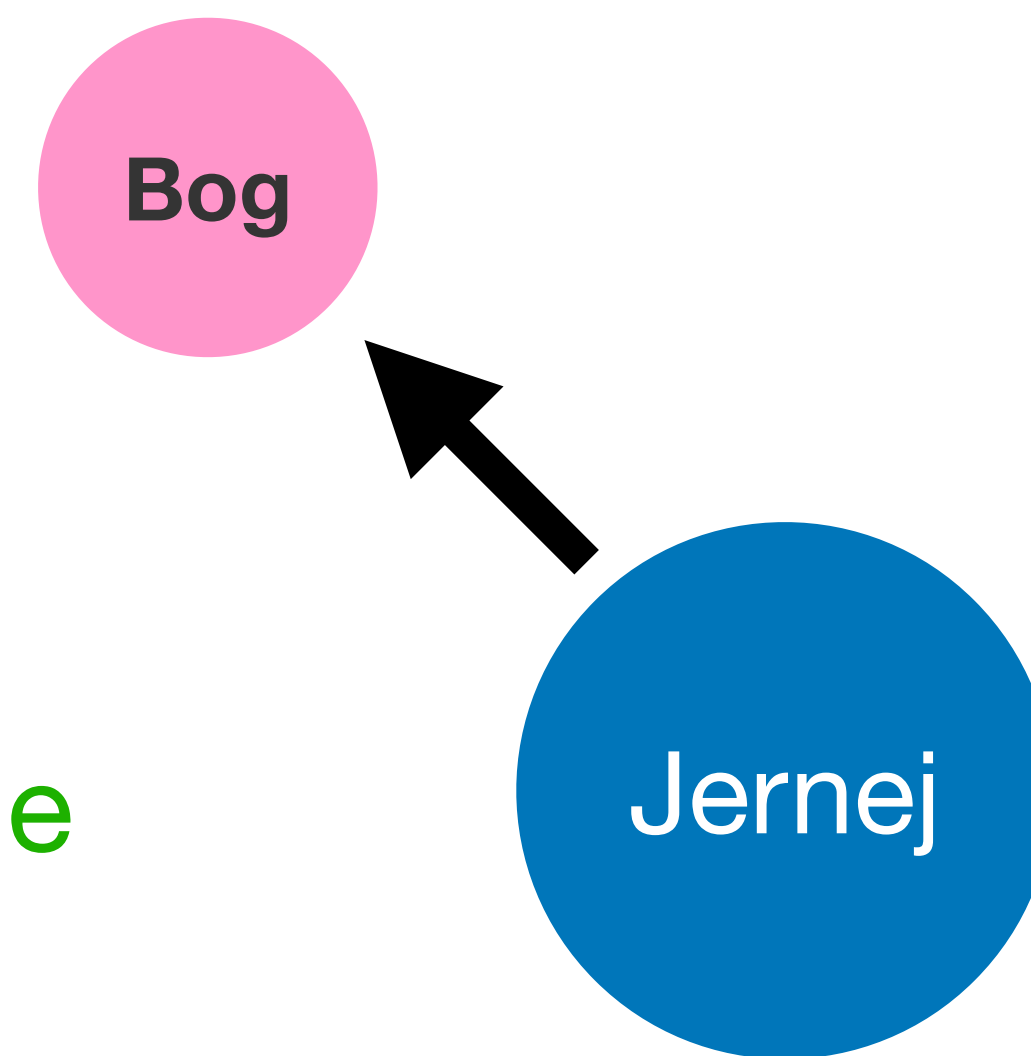

Izbrani diskurz

Paralelizem

Kar si rekel, to zdaj izpolni! Pravico si dal ljudem, pa so jo skrili; **ni je pri biričih, ne pri sodnikih, ne pri cesarju; biriči so me pehali med hudodelce, sodniki so me zasmehovali, za cesarja so me ogoljufali!**

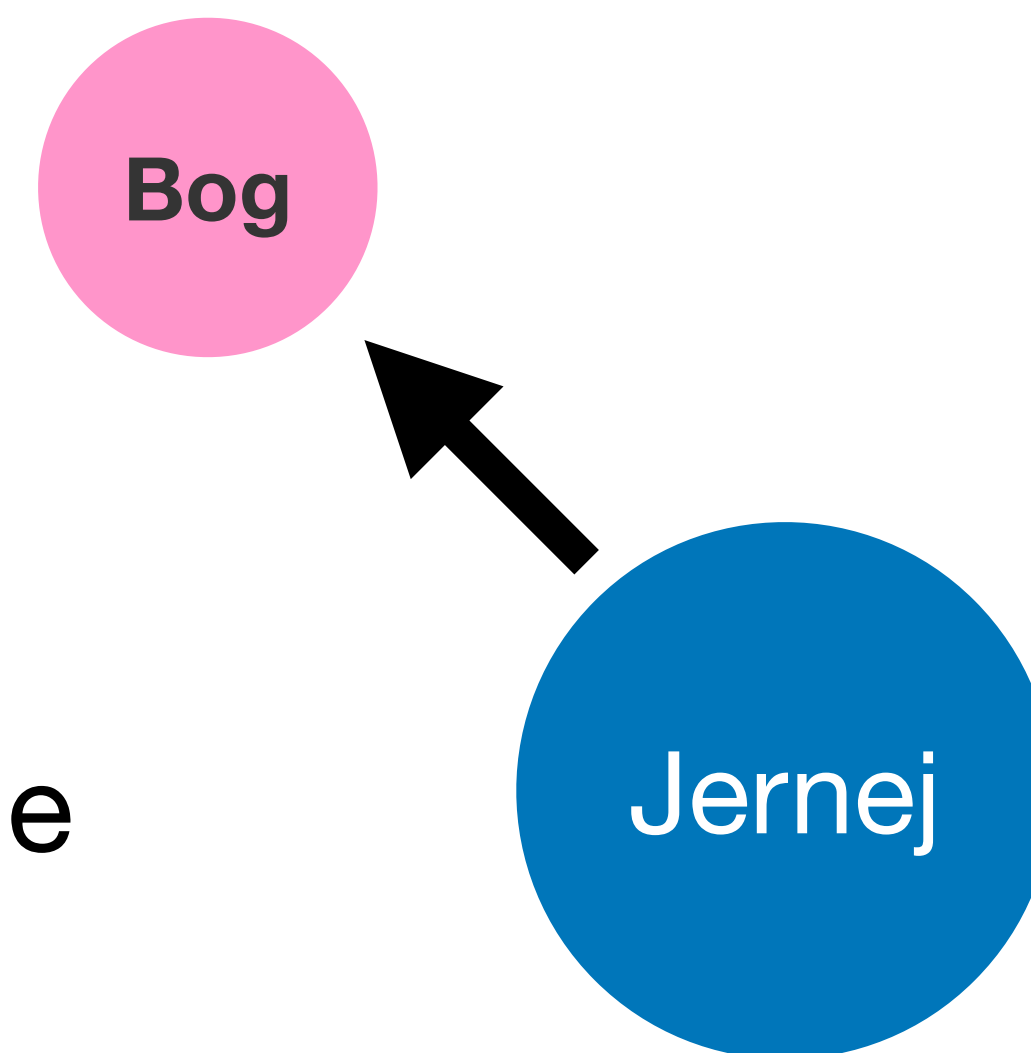
Pri tebi je pravica, ti si jo poslal, ti potrdil, ti skrbi zanjo, da se izpolni tvoja zapoved! K tebi samemu se zatekam, jaz, hlapec Jernej, sam na svetu, ob belem dnevu okraden, pravice oropan! Tvoja postava je v mojem srcu in tvoja obljuba, tvojo besedo sem slišal — daj, da ne mine moje zaupanje! Zdaj iztegni svojo roko, vsegamogočni Bog, pravični sodnik! ⁽⁹¹⁾

Izbrani diskurz

Poudarjalna deiktičnost

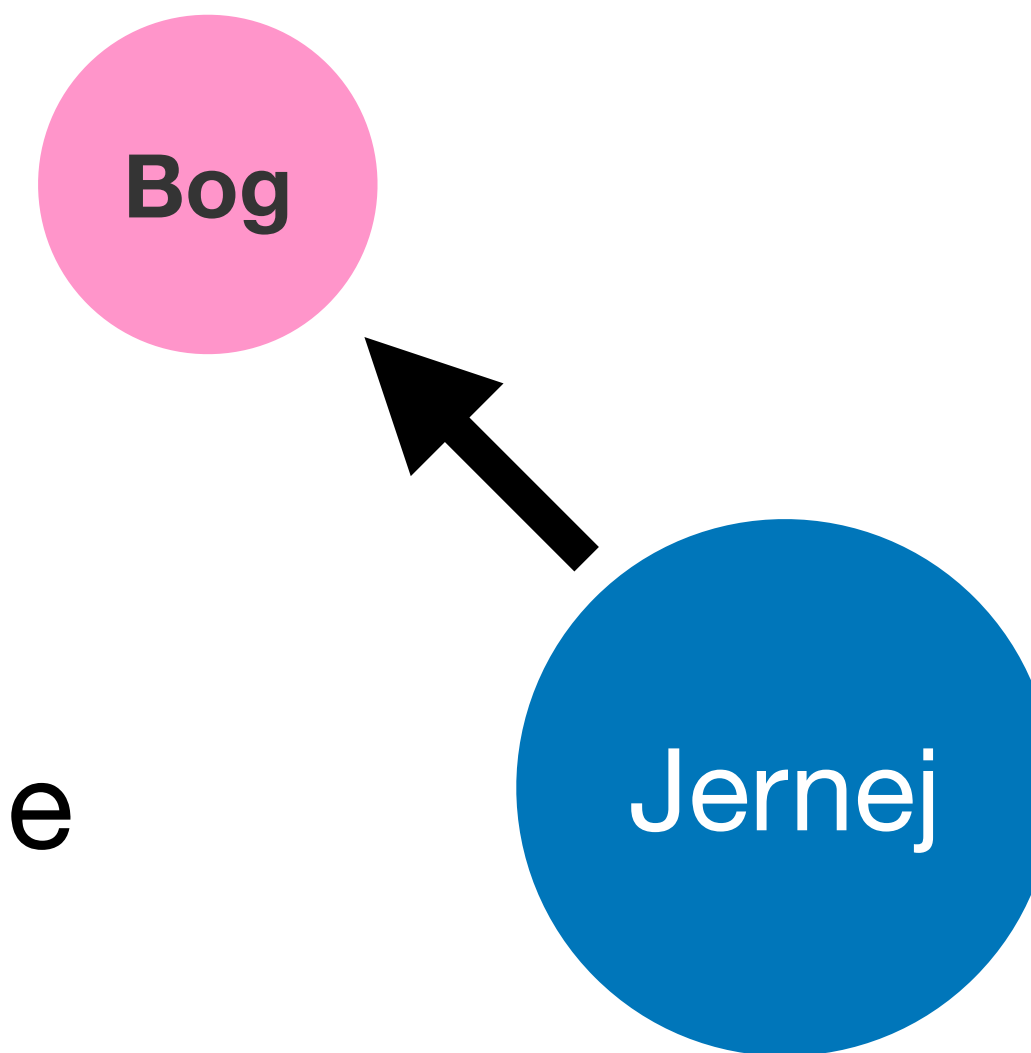
Kar si rekel, to zdaj izpolni! Pravico si dal ljudem, pa so jo skrili; ni je pri biričih, ne pri sodnikih, ne pri cesarju; biriči so me pehali med hudodelce, sodniki so me zasmehovali, za cesarja so me ogoljufali! Pri **tebi** je pravica, **ti** si jo poslal, **ti** potrdil, **ti** skrbi zanjo, da se izpolni **tvoja** zapoved! K **tebi** samemu se zatekam, jaz, hlapec Jernej, sam na svetu, ob belem dnevu okraden, pravice oropan! **Tvoja** postava je v mojem srcu in **tvoja** obljuba, **tvojo** besedo sem slišal — daj, da ne mine moje zaupanje! Zdaj iztegni svojo roko, vsegamogočni Bog, pravični sodnik! ⁽⁹¹⁾

Izbrani diskurz

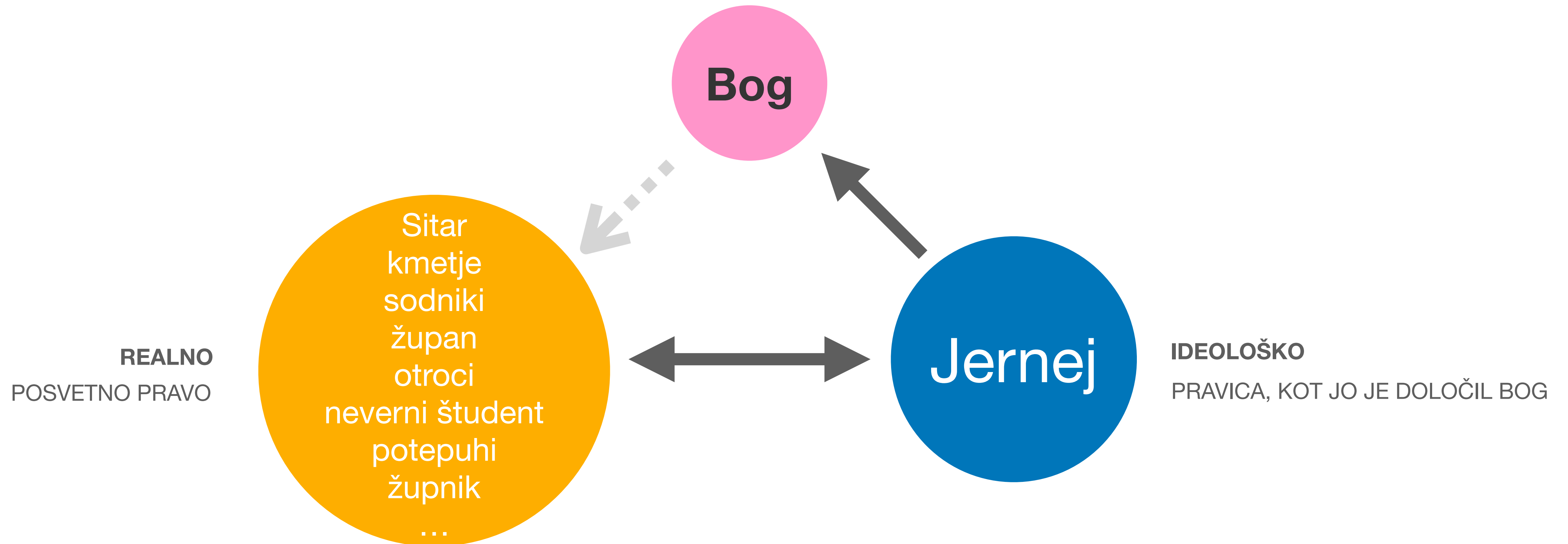
Ne prošnja, zahteva

Kar si rekel, to zdaj izpolni! Pravico si dal ljudem, pa so jo skrili; ni je pri biričih, ne pri sodnikih, ne pri cesarju; biriči so me pehali med hudodelce, sodniki so me zasmehovali, za cesarja so me ogoljufali! Pri tebi je pravica, ti si jo poslal, ti potrdil, ti skrbi zanjo, da se izpolni tvoja zapoved! K tebi samemu se zatekam, jaz, hlapec Jernej, sam na svetu, ob belem dnevu okraden, pravice oropan! Tvoja postava je v mojem srcu in tvoja obljuba, tvojo besedo sem slišal — daj, da ne mine moje zaupanje! **Zdaj iztegni svojo roko**, vsegamogočni Bog, pravični sodnik! ⁽⁹¹⁾

Osrednji diskurzi, sklep

Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica*

Ivan Cankar, *Hlapec Jernej in njegova pravica* – diskurzivna analiza

Teorija literarnega diskurza

Matevž Treven

Mentorica izr. prof. dr. Urška Perenič

Predstavitev, 20. 4. 2023